УДК 378.016:811’243-057.87]:030-028.27

Спіцин Євгеній Сергійович
кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0001-8385-4789
spizin.evg@gmail.com

Кирикилиця Валентина Василівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцентка кафедри іноземних мов природничо-математичних спеціальностей
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
ORCID ID 0000-0002-0663-7462
valentina.kirikilica @gmail.com

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СЛОВНИКІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті розкрито шляхи застосування інноваційних технологій навчання, серед яких особливе місце належить електронним словникам, для забезпечення якісної іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти (ЗВО). Охарактеризовано переваги електронних словників над їх паперовими аналогами: ефективна система пошуку, багатофункціональність, актуальність, динамічність, великий обсяг словникової бази, варіативність, універсальність. Вказано на низку функцій електронних словників: миттєвий пошук, швидке копіювання, аудіозапис, розпізнавання мови, корисні визначення, наявність лінгвоваріантів, ілюстрування прикладів уживання слів, мультимедіадодатки. Описано основні різновиди електронних словників: онлайн, словники-програми, термінологічні бази даних, портативні, кишенькові, переносні, мобільні. Детально розглянуто характеристики електронного словника Oxford Dictionary of English, яким студенти немовних спеціальностей СНУ імені Лесі Українки успішно користуються на практичних заняттях і під час самостійної роботи. Проаналізовано дидактичні можливості електронних словників для розвитку чотирьох видів мовленнєвої діяльності (слухання, читання, говоріння, письмо) і перекладу. Охарактеризовано основні проблеми використання електронних словників в умовах освітнього процесу ЗВО. Розроблено методичні поради щодо використання електронних словників у різних видах мовленнєвої діяльності. Представлено порівняння результатів анкетування студентів немовних спеціальностей і викладачів щодо частоти використання електронних словників у процесі вивчення іноземної мови впродовж 2008/2010 н. рр. та 2018/2019 н. р., а також результати опитування студентів немовних спеціальностей щодо частоти використання словників під час читання тексту, виконання вправ на розвиток письмових і розмовних навичок, аудіювання (перегляду відео), виконання перекладу. Обґрунтовано доцільність впровадження електронних словників у процес вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей.

Ключові слова: електронні словники; студенти немовних спеціальностей; іншомовна мовленнєва діяльність; читання; говоріння; аудіювання; письмо; переклад.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. У надзвичайно динамічному сучасному суспільстві, яке швидко розвивається і вдосконалюється, знання іноземних мов є неодмінним атрибутом людини нової генерації. Саме якісна іншомовна підготовка стає визначальним чинником у формуванні сучасного висококваліфікованого спеціаліста. Досконале володіння іноземними мовами, зокрема англійською, відкриває фахівцям з різних галузей знань доступ до інформації з оригінальних джерел і стає засобом

© Є. С. Спіцин, В. В. Кирикилиця, 2021.

професійного спілкування із зарубіжними колегами. «Фахівцю необхідно функціонувати у світі електронних носіїв інформації: читати і створювати сторінки в інтернеті, вести в ньому пошук, формувати й передавати повідомлення іноземною мовою» [1, с. 5].

Забезпечення якісної іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей тісно пов'язане з інноваційними процесами у сфері освіти, які знайшли своє відображення в низці найпоширеніших комп'ютерних технологій щодо формування іншомовної компетентності студентів. Особливе місце серед сучасних технологій навчання належить електронним словникам, що успішно конкурують зі своїми паперовими аналогами завдяки можливості оптимізації параметрів словника: розширення обсягу і складу словникових статей, комбінування різних форм представлення інформації (текстові, звукові, графічні, анімаційні), постійне поповнення і коригування контенту баз даних, раціональне структурування інформації за допомогою гіпертекстових технологій. Цілком логічно, що впровадження електронних словників у процес навчання – це вимога сьогодення, що уможливить створення інформаційного суспільства і стане однією з передумов формування цифрової освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти проблеми використання словників, зокрема електронних, в освітньому процесі висвітлені у працях як вітчизняних, так і зарубіжних учених у таких напрямках:

- визначення ролі, місця і функцій словника як засобу навчання, його основні характеристики і структурні елементи (В. В. Дубічинський [2], О. В. Іванова [3], В. Н. Сєргєєв [4], J. Harmer [5]);
- формування умінь і навичок користування словником (І. І. Костікова [6], В. Е. Краснопольський [7], J. Harmer [5]);
- технологічні аспекти використання сучасних електронних словникових ресурсів у навчальній діяльності (О. О. Герасимчук [8], О. С. Іванова, П. М. Заєць і Д. В. Кононова [9], Ю. Калимон [10], С. І. Лендау [11], С. В. Помирча і І. Р. Пучков [12], Т. Є. Шевченко і Н. Ю. Етенко [13], В. А. Широков [14], О. В. Іванова [3]);
- вдосконалення іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей засобами сучасних освітніх технологій, серед яких особлива увага приділена електронним словникам (І. В. Борисова [15], Л. В. Горбатюк, Н. В. Кравченко, Г. М. Алексєєва і Т. С. Розумна [16], Н. А. Серьогіна і О. Е. Єлісеєва[17], В. Е. Краснопольський [1]).

В останніх проведених дослідженнях було презентовано власний досвід використання словників, зокрема електронних, у процесі викладацької діяльності. Нами розроблено систему вправ з використанням словників у ході вивчення англійської мови за професійним спрямуванням [18], описано перспективи використання словникової технології навчання в освітньому просторі вищої школи [19], досліджено і доведено ефективність використання словникової технології навчання в ході іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей [20].

Конкретні види іншомовної мовленнєвої діяльності (слухання, читання, говоріння, письмо) розглядаються багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема: праці К. О. Галацин та А. П. Хом'як [21], С. А. Ламзина [22], С. Ю. Ніколаєвої [23], Л. С. Панової, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікової та ін. [24], Н. І. Станкевич [25] присвячені методиці навчання різних видів іншомовної мовленнєвої діяльності в закладах середньої та вищої освіти; у наукових розвідках Л. С. Рабійчук та Н. І. Завідонової обговорюються особливості навчання іншомовного писемного мовлення [26]; у дослідженнях М. Фучекова та Р. Метрук описуються практичні аспекти

використання мобільних додатків з різними типами електронних словників для розвитку мовленнєвих навичок слухання, читання, письма та говоріння [27].

Незважаючи на певну увагу науковців до проблематики використання електронних словникових видань у ході іншомовної підготовки студентів закладів вищої освіти, зазначені вище джерела не вичерпують багатогранної проблеми можливостей електронних словників у роботі над розвитком чотирьох видів іншомовної мовленнєвої діяльності. З огляду на це виникає необхідність у вдосконаленні системи навчання іноземної мови студентів, особливо немовних спеціальностей бакалаврату. Отже, на сьогодні невирішеною частиною цього актуального питання залишається аналіз теоретичного і практичного підґрунтя для визначення й пошуку найбільш дієвих шляхів реалізації можливостей використання електронних словників у різних видах іншомовної мовленнєвої діяльності студентів немовних спеціальностей.

З огляду на актуальність вказаної вище проблеми, **метою статті** є визначення дидактичних можливостей використання електронних словників для розвитку мовленнєвої діяльності студентів немовних спеціальностей у ході вивчення іноземної мови. Поставлена мета деталізується у таких завданнях: проаналізувати дидактичні можливості електронних словників різних типів; експериментально довести переваги електронних словників над друкованими аналогами; охарактеризувати основні проблеми використання електронних словників в умовах освітнього процесу ЗВО; на основі проведеного теоретичного і експериментального дослідження, узагальнення власного педагогічного досвіду розробити методичні поради щодо використання електронних словників у навчанні студентів немовних спеціальностей різним видам мовленнєвої діяльності.

2. МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення визначеної мети і виконання поставлених у статті завдань використано комплекс взаємопов’язаних теоретичних (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичного матеріалу) та емпіричних (спостереження, бесіда, анкетування, вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду) методів педагогічного дослідження.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оволодіння іноземною мовою студентами закладів вищої освіти на рівні В2, яке визначено пріоритетним завданням [28], передбачає досконале засвоєння чотирьох загальноприйнятих видів мовленнєвої діяльності: слухання, читання, говоріння, письмо. Мовленнєва діяльність визначається дослідниками як об’єкт навчання, за посередництвом якого досягається ціль навчання – сформований комунікативний потенціал студента використовувати основні форми спілкування [21, с. 24-29].

Необхідні передумови для розвитку іншомовної мовленнєвої діяльності студентів немовних спеціальностей створюються завдяки залученню інноваційних технологій і засобів навчання, серед яких варто виділити електронні словникові видання, що є незамінним доповненням до традиційних засобів навчання.

Називаючи словник надійним гідом у різних сферах знань, український лінгвіст В. В. Дубічинський за оформленням і деталізацією інформації класифікував словники на комп’ютерні і книгодруковані [2, с. 22]. Обидва типи словників як джерела інформації є багатофункціональними засобами навчання. Вони містять семантичну, граматичну,

стилістичну інформацію про слова (основні одиниці мови) і про зв'язки між ними (лексичні, синтаксичні, словотворчі). Лексикографічні джерела є основою системної організації лексики, тому їх називають ключовим елементом під час навчання іноземних мов. Методист Дж. Хармер вважає словники беззаперечним інструментом у руках кожного, хто вивчає або досліджує лексику мови [5, с. 168-169].

Електронний словник – це особливий лексикографічний об'єкт і його переваги над друкованими виданнями очевидні. О. В. Іванова наголошує, що саме використання комп'ютерних технологій дає змогу подолати традиційні суперечності лексикографії: між обсягом словника і зручністю користування ним; між повнотою опису лексичного значення і відповідністю ілюстративного матеріалу словника в поточній мовнокультурній ситуації; між широтою лексикографічної концепції словника й обмеженістю його лексичної бази [3, с. 151-152]. Сучасний американський лексикограф С. І. Лендау пояснює зростання ролі електронних словників періодом спаду орієнтації на абетку й «подібно до того, як сучасна молодь не може без калькулятора зробити простого арифметичного підрахунку, з часом може бути втрачено й навичку абеткувати літера за літерою» [11, с. 32-33].

«Електронний словник – словник у комп'ютері або іншому електронному пристрої. Ці словники дозволяють швидко знайти потрібне слово, часто з урахуванням морфології і можливістю пошуку словосполучень (прикладів вживання), а так само з можливістю перекладу на інші мови. З технічної точки зору, електронний словник – комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дозволяють здійснювати швидкий пошук потрібних слів (словосполучень)» [13, с. 69].

На основі аналізу найпоширеніших словників для вивчення англійської мови дослідник В. Е. Краснопольський вказує на ряд функцій електронних словників: миттєвий пошук, швидке копіювання, аудіозапис, розпізнавання мови, великий обсяг інформації, корисні визначення, наявність лінгвоваріантів, речення, що ілюструють приклади вживання слів, які вивчаються, мультимедіадодатки [1, с. 23-24].

Варто зазначити, що в умовах комп'ютерних технологій та мережі Інтернет електронні словники, витісняючи свої друковані аналоги, стають основним джерелом інформації про слово як основну одиницю мови. На переконання дослідниці І. І. Костікової, «сучасний викладач і студент мають вільно використовувати електронні словники для вирішення поставлених навчальних завдань на заняттях з англійської мови, оскільки за електронними освітніми ресурсами майбутнє» [6, с. 11].

На сьогодні електронні словники, записані за допомогою електронних пристроїв на електронних носіях інформації, отримали декілька різновидів: онлайн або інтернет-словники (розміщені на вебсайті і для доступу до них потрібне постійне підключення до інтернету); словники-програми (lingvo, наприклад); портативні електронні словники (у ролі електронного словника виступає спеціальний портативний пристрій); термінологічні бази даних (електронна оболонка даних, розбитих на вузькоспеціалізовані сфери та орієнтованих на певні групи користувачів з різними інтересами, знаннями і рівнем підготовки) [13, с. 70], а також: кишенькові електронні словники (записані на кишенькових електронних пристроях, наприклад, кишенькові перекладачі як зручний інструмент вивчення іноземних мов та помічник у подорожах, коли користувач, набравши слово однією мовою, бачить на екрані його еквівалент іншою мовою), переносні електронні словники (записані на компакт-дисках, у яких словник має форму гіпертексту, а зв'язки між текстами забезпечують способи доступу, неможливі у друкованій книжці), мобільні електронні словники (завантажені в мобільний телефон і відтворені на екрані телефону) [11, с. 383-384].

Науковці виділяють низку переваг електронних словників над їх паперовими аналогами: багатофункціональність (різноманітність додаткових функцій),

використання засобів мультимедіа (наприклад, введення ілюстративного матеріалу з фотографіями, анімацією, відеофрагментами), актуальність і динамічність (можливість постійного оновлення інформації, а так само вилучення застарілих даних), великий обсяг словникової бази, варіативність у використанні (використання офлайнової та онлайнової версії), універсальність (можливість працювати відразу декількома мовами), зручний пошук (повнотекстовий пошук, одночасний пошук у кількох словниках, висока швидкість пошуку) [13, с. 69-70].

Наш педагогічний досвід навчання студентів немовних спеціальностей іноземним мовам свідчить про очевидну перевагу електронних словників над друкованими виданнями, що призводить до падіння попиту на паперові словники, які поступово відходять у минуле. Про це свідчить порівняння результатів анкетування, яке ми провели впродовж 2008/2010 н. рр. серед 644 студентів I-II курсів немовних спеціальностей [29, с. 76-77] і у 2018/2019 н. р. серед 182 студентів цих же курсів і спеціальностей (а саме: географічного та хімічного факультетів; факультету економіки та управління; факультету інформаційних систем, фізики та математики; факультету фізичної культури, спорту та здоров'я) у Східноєвропейському національному університеті (СНУ) імені Лесі Українки (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка частоти використання викладачами і студентами електронних словників у ході вивчення іноземної мови (%)

	2008/2010 н. р.		2018/2019 н. р.	
	студенти	**викладачі**	**студенти**	**викладачі**
регулярно	10,2	9,1	50,4	48,3
періодично	16,4	27,3	29,8	30,4
дуже рідко	24,3	45,4	10,3	13,6
ніколи	48,9	18,2	9,5	7,7

Дані таблиці 1 дають змогу зробити висновок про те, що частота використання електронних словників за останні 8 років збільшилась у 5 разів (!), та зазначити, що відсоток викладачів, які регулярно використовували і продовжують використовувати електронні словники в навчальному процесі є майже таким, як і студентів: у 2008/2010 н. рр. (9,1% і 10,2% відповідно) і у 2018/2019 н. р. (48,3% і 50,4% відповідно). Загальні результати аналізу анкетування засвідчують, що і викладачі, і студенти вважають електронні словники ефективним сучасним засобом навчання.

Водночас наші педагогічні спостереження свідчать, що ані студенти, ані викладачі не сприймають електронні словники як необхідний дидактичний інструмент для вивчення іншомовного навчального матеріалу. Причиною є відсутність спеціально обладнаних аудиторій для проведення занять з використанням електронних словників, а також відсутність у робочих навчальних програмах згадування про види роботи з електронними словниками, які повинні виступати доповненням до існуючих засобів методичного забезпечення занять. Дослідники О. С. Іванова, П. М. Заєць та Д. В. Кононова вказують на те, що викладачі часом виступають проти електронних словників і перекладачів, оскільки самі недостатньо обізнані з усією сукупністю їх можливостей, принципами функціонування та їх методичною інтеграцією в навчальний процес [9, с. 353].

На запитання «Де Ви маєте можливість користуватись електронними словниками?» 51,2% опитаних студентів у 2008/2010 н. рр. відповіли, що користуються електронними словниками вдома і переважно використовують їх як засіб пошуку значення незнайомих слів. Значна кількість студентів (31,6%) не мали можливості

користуватися електронними словниками. Лише 4% студентів вказали, що їм надавалася така можливість на заняттях, а 17% – у мережі Інтернет. Існує також низка об'єктивних причин, одна з яких – низький матеріальний рівень життя студентів [29, с. 78]. Натомість у 2018/2019 н. р. на те ж запитання відповідь студентів була досить оптимістичною: більшість опитаних респондентів (95,5%) мають уявлення про електронні словники і можливість користуватися ними як удома, так і в університеті. Проте 5,5% респондентів не зацікавлені таким видом навчальної діяльності і не користуються електронними словниками взагалі.

Наші педагогічні спостереження свідчать, що серед найуживаніших електронних словників для використання у ході навчання англійської мови найбільш прийнятні ABBYY Lingvo (найбільш повна версія Lingvo×6 містить 226 для понад 20 мов), Мультитран (інтернет-система двомовних словників), Oxford Dictionary of English (один з найбільш авторитетних у світі), Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English (найбільш повний англомовний словник), TheFreeDictionary (американський онлайн словник, що подає інформацію з різних галузей знань), Babylon (багатомовний онлайн перекладний словник), Longman Dictionary of Contemporary English (має багато різновидів), Longman Essential Activator (корисний для розширення вокабуляру), Macmillan English Dictionary for Advanced Learners (рекомендується студентам закладів вищої освіти), Cambridge Advanced Learner's Dictionary (рекомендується користувачам з рівнем B2-C2). Багато з них є у вільному доступі в інтернеті, деякі (напр., словник ABBYY Lingvo або Oxford Dictionary of English) можна встановити на персональний комп'ютер або ноутбук, кишеньковий комп'ютер або смартфон.

Наш досвід викладання іноземної мови свідчить, що найпоширеніший серед студентів електронний словник ABBYY Lingvo надає студентам можливість: 1) швидко знаходити значення слів; 2) здійснювати повнотекстовий пошук у декількох словниках; 3) визначати сполучуваність слів; 4) легко знаходити синоніми й антоніми для заданих слів; 5) одержувати підказку правильного написання слів; 6) перевіряти транскрипцію слів; 7) прослуховувати слова, які озвучені носіями мови; 8) знаходити граматичні форми слів; 9) добирати прислів'я із заданим словом; 10) створювати власні словники, – що збігається з висновками інших дослідників про проблеми використання електронних словників [7, с. 217].

У ході практичних занять ми пропонуємо студентам користуватися електронним словником Oxford Dictionary of English (рис. 1), який завантажений у їх мобільні телефони. Цей словник містить найбільш повну версію англійської мови для всіх англомовних регіонів (350 000 слів, словосполучень і значень) з розширеним пошуком і мовними інструментами. Версія Premium, яка є платною, містить 75 000 прикладів вимови поширених і рідковживаних слів, режим offline (слова можна переглядати при відключенні від Інтернету), відсутність реклами. У цьому словнику функціонують декілька інструментів для пошуку і підказки потрібного слова: автозавершення пошуку (допомагає швидко знайти слова, підказуючи різні варіанти під час набору тексту); пошук за ключовими словам (допомагає швидко знайти потрібні слова і словосполучення); автоматичний «Fuzzy-фільтр» (для корекції написання слова) і «Wild card» (для заміни букви або цілої частини слова); пошук з камерою (шукає слова за допомогою видошукача камери і показує результати).

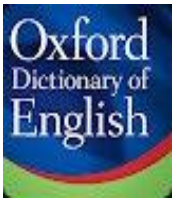

Рис. 1. Вигляд титульної сторінки Oxford Dictionary of English On-Line

Зрозумілий, функціональний і простий інтерфейс допоможе легко і швидко знайти необхідну словникову статтю (рис. 2).

Рис. 2. Вигляд пошукової сторінки Oxford Dictionary of English On-Line

При введенні слова в рядку вводу перед нами виникає перелік можливих варіантів слова (різних частин мови) і словосполучень з цим словом (рис. 3).

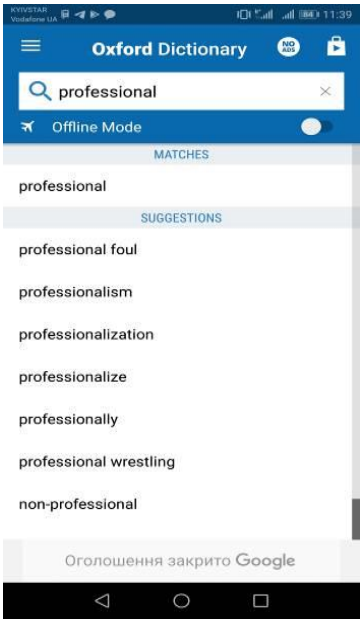

Рис. 3. Результати пошуку слова «professional» в Oxford Dictionary of English On-Line

Із запропонованого переліку ми вибираємо потрібне слово і бачимо розгорнуті характеристики слова: написання, вимова, частина мови, усі дефініції з прикладом вживання слова в реченні або словосполученні, а також етимологію слова (див. рис. 4).

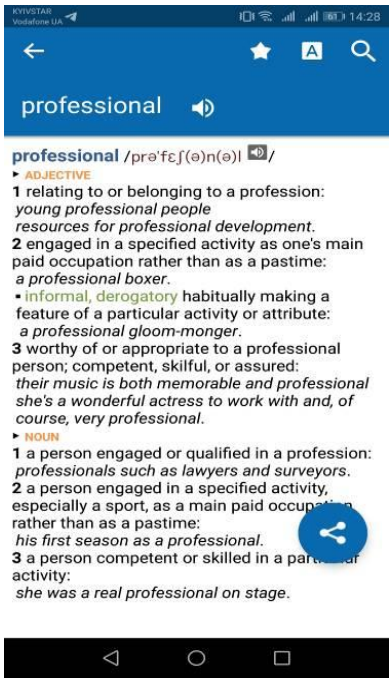

Рис. 4. Інтерфейс словникової статті «professional» в Oxford Dictionary of English

Отже, електронні словники дедалі частіше стають широко застосовуваними в практиці викладання іноземних мов, що може суттєво підвищити рівень розвитку основних видів мовленнєвої діяльності: рецептивних (слухання, читання), у ході яких людина сприймає і розуміє думки інших людей, одержуючи певну інформацію, і продуктивних (говоріння, письмо), у ході яких людина висловлює свої або передає чужі думки в усній чи письмовій формі [23, с. 142].

Мовленнєва діяльність в усній та письмовій формах охоплює необхідні автоматизовані компоненти – навички, що належать до мовної компетентності. Формування цих навичок є головним завданням у ході навчання говоріння, слухання, читання та письма. Кожен вид навичок має свою специфіку, тому успішне їх формування потребує окремих підходів, спеціальних методів та прийомів [24, с. 90].

З метою перевірки частоти використання електронних словників у різних видах мовленнєвої діяльності нами було проведено письмове опитування серед 182 студентів I-II курсів немовних спеціальностей СНУ імені Лесі Українки впродовж 2018/2019 н. р. Студентам було запропоновано вказати за шкалою від 1 до 5, у яких з видів діяльності вони найчастіше використовують електронний словник (5 – «найбільш часто», 1 – «дуже рідко»).

Аналіз отриманих результатів (рис. 5) свідчить, що практично всі респонденти в повсякденній практиці навчання найчастіше використовують електронний словник для читання (94,5%), виконання вправ на розвиток письмових навичок (95,6%) і перекладу тексту (91,2%). Більшість студентів користуються електронним словником у ході виконання вправ на розвиток розмовних навичок (83,3%), а також під час аудіювання чи перегляду відео (79,2%). Однак значна кількість респондентів зазначили, що «рідко» і «дуже рідко» використовують електронні словники під час виконання вправ на розвиток розмовних навичок (16,7%) і аудіювання чи перегляду відео (20,8%). Лише невеликий відсоток респондентів вказали на «рідко» і «дуже рідко» щодо використання електронних словників у таких видах мовленнєвої діяльності, як читання (5,5%), виконання вправ на розвиток письмових навичок (4,4%) і перекладу тексту (8,8%).

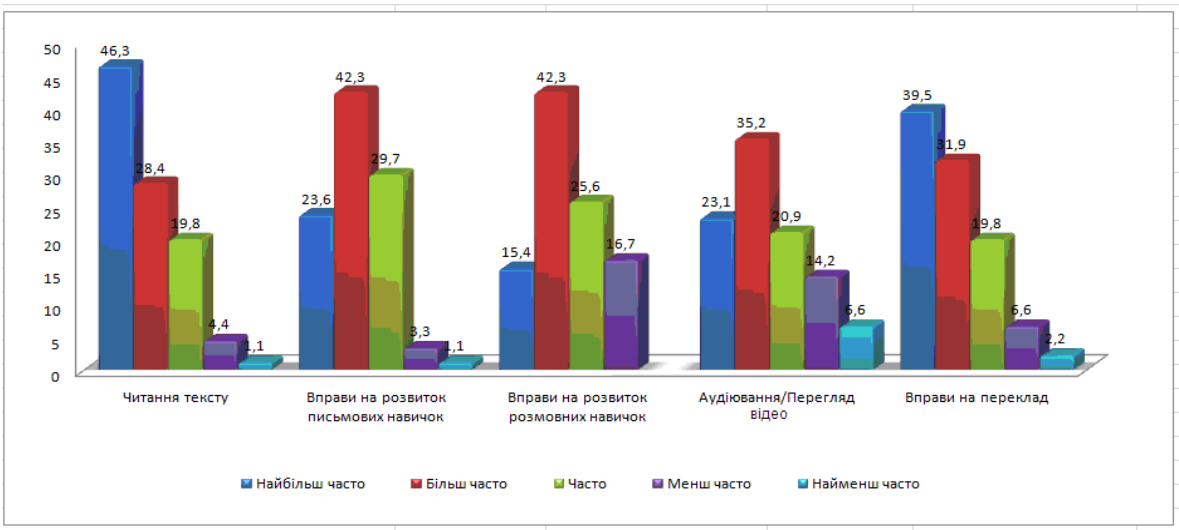

Рис. 5. Частота використання електронних словників студентами немовних спеціальностей у різних видах мовленнєвої діяльності і перекладі (%)

Аналіз результатів анкетування переконливо доводить, що електронні словники стають дедалі частіше застосовуваними в практиці викладання іноземних мов, а їх систематичне використання лежить в основі якісної іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей.

Розглянемо дидактичні можливості електронних словників для розвитку кожного з чотирьох видів мовленнєвої діяльності і перекладу. Варто пам'ятати, що види мовленнєвої діяльності не існують окремо один від одного, вони тісно пов'язані між собою, наприклад, слухання і говоріння або читання і письмо. Для нас важлива думка Н. І. Станкевич про те, що механізмові становлення одного з видів мовленнєвої діяльності підпорядкована вся система роботи на певному етапі. На початковому етапі навчання це – говоріння, середньому – аудіювання, просунутому – читання, завершальному – письмо [25, с. 41].

Загальновідомо, що говоріння передбачає правильну вимову, інтонацію і темп мовлення. Електронні словники з озвученими текстами словникових статей допомагають спроєктувати ті фонетичні навички, що вже сформовані у студентів відповідно до фонетичної системи мови, що вивчається, і доповнити їх тими елементами, які відсутні в рідній мові. У цьому контексті перевага електронного словника очевидна, оскільки вимову, що не завжди легко читається студентами за допомогою надрукованої транскрипції, можна почути на слух. Більше того, якщо користувачеві незрозуміле значення слова, можна, натиснувши клавішею на це слово, отримати дефініцію, це значно полегшує процес пошуку, ніж гортання книжки.

Якщо слово має декілька варіантів вимови (характерно для англійської мови), то цю проблему теж вирішує словник, який описує відмінності у вимові British, American, Australian English тощо за допомогою аудіофайлів, що подають різні варіанти вимови. Наприклад, у Longman Dictionary of Contemporary English On-Line дикторами-носіями британського і американського варіантів англійської мови озвучені всі слова з понад 207 000 слів та виразів.

Розвиток умінь аудіювання відбувається через формування міцних слухових і мовно-моторних навичок у ході вивчення фонетичного, лексико-граматичного матеріалу і роботи над тестами для аудіювання [24, с. 140]. Засвоєння іноземної мови здійснюється переважно через слухання, тому аудіюванню необхідно приділяти більше уваги, ніж іншим умінням, особливо на першому курсі ЗВО.

Як свідчить аналіз нашого педагогічного досвіду, після вступу до закладу вищої освіти студент стикається з новою лексикою, пов'язаною з його майбутньою спеціальністю. Отже, необхідно формувати навички та вміння адекватного розуміння інформації, яка подається усно, тобто використовувати аудіювання.

Ефективність навчання залежить від залучення до сприймання всіх органів чуття людини. Чим більш різноманітне образно-чуттєве сприймання матеріалу, тим більш надійно він засвоюється. Суттєвою перевагою електронних словників є оснащення їх засобами озвучення текстового матеріалу, ілюстративні частини яких розширюються шляхом додавання медіафрагментів (графіки, анімації, відео), що впливає на всі органи чуття людини. Наприклад, в електронному словнику Macmillan English Dictionary for Advanced Learners On-Line озвучується кожне слово зі 100 000 словникових статей, а також для аудіювання пропонуються різноманітні аудіотексти на повсякденні теми.

На нашу думку, навчання аудіювання студентів немовних спеціальностей на етапі перед прослуховуванням слід розпочати з проведення бесіди з відповідної теми і ознайомленням зі списком ключових слів. На цьому етапі доцільно дати студентам завдання щодо збору необхідної інформації із заданої теми, щоб у слухачів заздалегідь склалася уява про те, що вони можуть почути, і щоб вони могли налаштуватися на виконання завдань, які будуть після аудіювання. Як правило, усю необхідну лексику з теми студенти знаходять в електронних словниках.

Читання іноземною мовою як комунікативне вміння та засіб спілкування, разом з усним мовленням та аудіюванням, є важливим видом мовленнєвої діяльності та найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації. У своїй практичній діяльності ми застосовуємо ті ж види читання, що і в середній школі: читання з розумінням основного змісту тексту (ознайомлювальне), читання з повним розумінням тексту (вивчаюче), читання з метою пошуку необхідної інформації чи тієї, яка цікавить (вибіркове, переглядове) [23, с. 199-203].

Наш досвід навчання іноземної мови свідчить, що читання і розуміння літератури за фахом дає можливість студентам немовних спеціальностей задовольняти свої читацькі та професійні інтереси, збагачувати лексичний запас, удосконалювати усне та письмове мовлення, розуміти академічну та фахову кореспонденцію. Тому у ході читання тексту важливо навчити студентів у разі потреби користуватися електронним словником для повного розуміння його змісту.

Безсумнівно, ніяке тлумачення не може зрівнятися з ілюстративним прикладом з відповідною кольоровою гамою, що допомагає швидше та краще усвідомити й запам'ятати отриману інформацію. В електронному словнику Cambridge Advanced Learner's Dictionary On-Line є окремий розділ Extra Help, який містить карти, фото та ілюстрації. Очевидно, що ілюстративний та картинний параметри словникової статті більш повно розкривають значення слова, це дає змогу користувачеві краще його усвідомити і запам'ятати більшу кількість слів.

В електронному словнику Macmillan English Dictionary for Advanced Learners On-Line словникова стаття містить вичерпну інформацію про всі значення слова, біля кожного слова є гіперпосилання на «Тезаурус», який подає перелік синонімів та фразеологізмів, у такий спосіб розширюючи словниковий запас користувача.

Електронний словник Oxford Dictionary of English On-Line також містить захоплюючі додатки для збагачення словникового запасу: функція «Вибране» допомагає створювати папки зі списками слів із наявної бібліотеки; список «Останні слова» сприяє швидкому пошуку недавно переглянутих слів; розділ «Слово дня» для щоденного поповнення словникового запасу; віджет (контент-модуль, що вбудовується у вебсторінку або браузер) домашнього екрану з випадково відібраними словами.

Якість засвоєння лексики забезпечується використанням зорових образів, що дає змогу встановити необхідні асоціативні зв'язки.

Письмо або писемне мовлення як специфічний, активний, продуктивний вид мовленнєвої діяльності передбачає вміння формувати і формулювати думки за допомогою письмових мовних знаків [24, с. 190].

Академічне письмо є важливим компонентом мовної діяльності в більшості професій. Для студентів немовних спеціальностей академічне письмо сприяє реалізації знань з іноземної мови через навчальний матеріал фахового спрямування. У взаємодії з читанням, говорінням та аудіюванням академічне письмо сприяє розвитку таких інтерактивних якостей як системність та компетентність мовленнєвої діяльності при професійному становленні майбутнього фахівця. Академічне письмо іноземною мовою в професійній підготовці спеціаліста, на нашу думку, повинно стати не тільки самостійним видом мовленнєвої діяльності, але й виконувати освітні, розвивальні та виховні функції.

Саме у ході навчання писемного мовлення вдосконалюються навички читання та письма, де письмо є складовою писемного мовлення. У зв'язку з широким впровадженням у повсякденну діяльність фахівців сучасних електронних засобів комунікації, які уможливлюють прискорення процесів обміну інформацією, збільшуються обсяги письмових контактів. Значна частина світової документації та кореспонденції оформлюється англійською мовою. Відтак для професіонала, який хоче працювати на рівні світових стандартів, важлива компетентність у всіх видах мовленнєвої діяльності, зокрема в письмі [26, с. 274].

В основі реалізації письма та писемного мовлення лежать орфографічні навички. В електронному словнику Cambridge Advanced Learner's Dictionary On-Line є розділи Word Building і Verb Endings, які присвячені питанням орфографії. Для написання творів наші студенти часто використовують репетитор з письма на CD-ROM до Longman Essential Activator, який супроводжує користувача на всіх етапах написання твору, порівнюючи його власний варіант із запропонованим зразком на компакт-диску.

Словник Longman Dictionary of Contemporary English On-Line допомагає студентам знайти лексику загальних тем для письмових робіт, а також він має такі функції як Writing Assistant, Pop-up Dictionary, Usage Note. Writing Assistant – це ефективна інтерактивна допомога під час написання есе та інших творчих робіт, яка дозволяє позбавитися помилок при письмі. Usage Note – функція, що підкаже, у комбінаціях з якими прикметниками найкраще вживати певне слово. Pop-up Dictionary – функція, яка дає змогу тлумачити слова в режимі будь-якої програми лише шляхом наведення курсору миші. Більше того, у багатьох електронних словниках при виділенні тексту з'являється спливаюче вікно, за допомогою якого студенти, виконуючи письмові завдання, будь-якої миті можуть уточнити правильний вибір слова, отримати граматичний коментар та поради, як уникнути типових помилок письма при його написанні.

Одним із ключових завдань навчання іноземної мови на немовних спеціальностях є вміння виконувати переклад, який є складним аналітико-інтегративним процесом, у здійсненні якого задіяні всі розумові ресурси перекладача, якому доводиться виконувати величезну роботу: орієнтуватись у змісті тексту і критично його осмислювати, використовувати різноманітні прийоми перекладу і контролювати отриманий результат, звіряючи переклад з оригіналом [30, с. 27].

Навчання перекладу тісно пов'язане з усіма видами мовленнєвої діяльності, тому що прочитаний або прослуханий текст перекладається в усній або письмовій формі, тобто створюється еквівалентний першоджерелу текст потрібною мовою. Користування електронними словниками значно полегшує студенту виконання

перекладу. Для здійснення перекладу достатньо ввести необхідне слово, фразу або речення в діалогове вікно словника, щоб миттєво отримати їх переклад, це значною мірою економить час і не порушує концентрацію уваги на ході навчання.

Наш досвід навчання іноземних мов свідчить, що студенти охоче користуються додатком Google Translate, у якому зовсім недавно з'явилися дві нові функції: доповнена реальність (переклад при наведенні камери) і синхронний голосовий переклад. Не менш поширена серед наших студентів система Google Lens (технологія розпізнавання зображень) у травні 2019 р. анонсувала новий режим «Переклад», який дає змогу для перекладу тексту навести камеру на потрібний фрагмент, після чого автоматично визначається мова і з'являється переклад (рис. 6). Система Lens підтримує більше 100 мов. Зрозуміло, що такий електронний переклад потрібно відкоригувати студенту, щоб він відповідав усім синтаксичним та стилістичним нормам мови.

Автори електронних словників також передбачають широкий діапазон завдань для самостійної роботи користувачів, які можуть перевірити себе, порівнявши власні відповіді з відповідями, поданими в електронному словнику. Урізноманітнюючи види завдань, електронний словник створює нові умови для роботи над помилками завдяки оперативному зворотному зв'язку, оскільки помилка виявляється негайно, що, безумовно, є важливим чинником активного навчання.

Цікавим є факт створення в англомовному світі довідників для хобі та кросвордів, а також словників-енциклопедій до кінофільмів і комп'ютерних ігор, які виходять разом із новими ігровими і телевізійними проєктами, що є свідченням дедалі ширшого використання словників потенційними користувачами [10, с. 116].

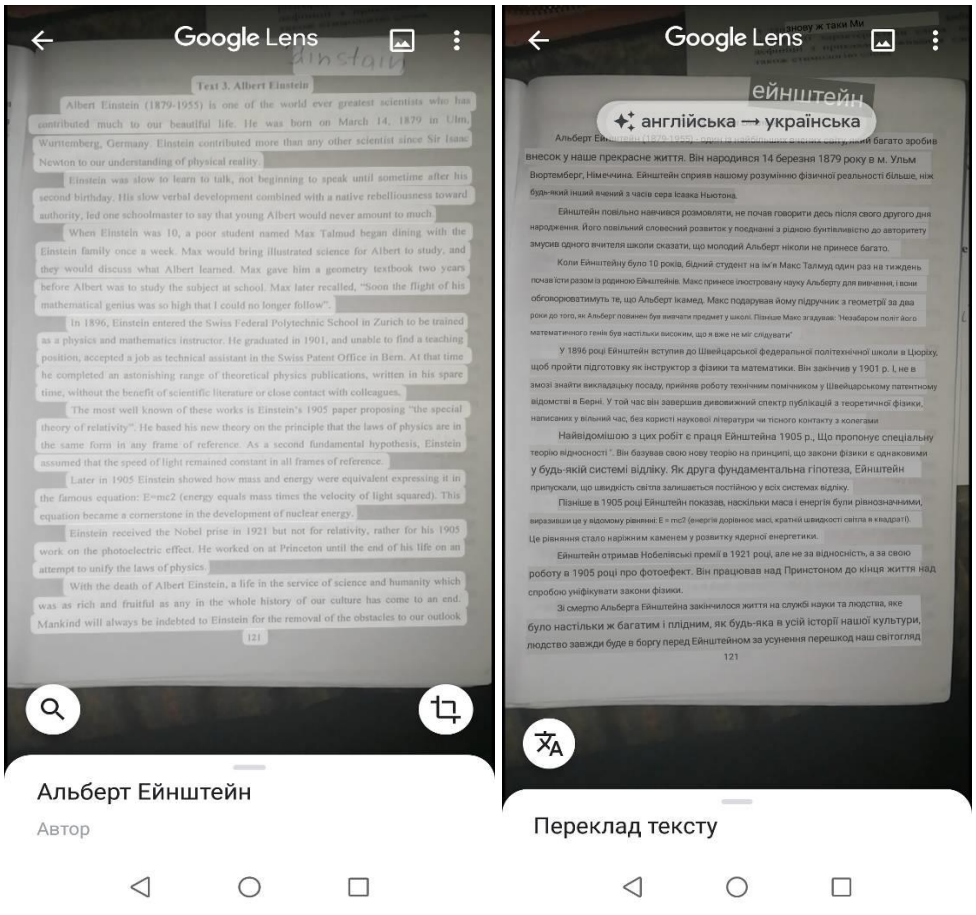

Рис. 6. Інтерфейс перекладу тексту за допомогою системи Google Lens

Наш досвід викладання іноземних мов засвідчує, що організація навчання із застосуванням електронних енциклопедій та словників дає змогу студентам самореалізуватися та самоутвердитися. Система взаємодії студента зі словником базується на самоуправлінні, коли студент самостійно обирає мету своєї роботи, способи та методи її досягнення. Студенти можуть впливати на свій власний темп навчання, налаштовувати його під свої індивідуальні здібності і переваги. Вони можуть вивчати саме той матеріал, який їх цікавить, повторювати матеріал стільки разів, скільки їм потрібно, і це допомагає усунути багато перешкод у їхньому індивідуальному сприйнятті [8, с. 170]. Відповідно збагачується, нарощується власний досвід, що й визначає індивідуальний розвиток студента, підвищення рівня його самостійності та зростання незалежності і впевненості в навчанні. Електронний словник виступає як зручний та потужний спосіб отримання певного результату.

Проте безперечна перевага електронних словників над паперовими аналогами не дає змоги широко впроваджувати їх в освітній процес ЗВО через наявність певних труднощів. І це не лише недостатнє забезпечення закладів вищої освіти комп'ютерними засобами навчання (ліцензійними програмами) чи проблемне надання доступу до бездротової мережі Wi-Fi з повним покриттям в усіх аудиторіях освітнього закладу і студентських гуртожитках, але й також: 1) стихійний, епізодичний характер використання електронних словників студентами на заняттях і під час самостійної роботи; 2) відсутність або недостатній рівень умінь і навичок користування електронними словниками з боку студентів через прогалини в знаннях; 3) недостатнє усвідомлення студентами, а інколи й викладачами, місця і ролі електронних словників у системі наявних засобів навчання; 4) відсутність у частини студентів мобільного телефону або комп'ютера, який би мав відповідне програмне забезпечення і дисковод для компакт-дисків (CD-RW, DVD); 5) незвичність електронної форми подання інформації й підвищена втомлюваність під час роботи з комп'ютером та мобільним телефоном; 6) деякі словники доступні в онлайн режимі за плату, до деяких доступ вільний, але обмежений.

Однак вказані вище проблеми організації освітнього процесу з використанням електронних словників можна подолати шляхом практичного ознайомлення студентів та викладачів з новітніми технологіями і засобами навчання, активного використання з цією метою інтернет-ресурсів. Своєю чергою це допоможе зробити процес вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей закладів вищої освіти зручним і ефективним, а також сприятиме підвищенню мотивації студентів немовних спеціальностей до навчання загалом та вивчення іноземної мови зокрема.

Отже, впровадження електронних словників поряд із традиційними засобами навчання у ході вивчення іноземної мови дає змогу вирішувати поставлені навчальні завдання під час занять з іноземної мови і виконувати самостійну роботу студентам немовних спеціальностей в позааудиторний час. Наш досвід використання електронних словників на заняттях з іноземної мови для студентів немовних спеціальностей СНУ імені Лесі Українки підтверджує доцільність їх застосування з метою засвоєння іншомовної лексики, яка передбачає як безперервне накопичення й розширення словникового запасу, так і оперування ним у різних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, говорінні, читанні й письмі) та здійсненні перекладу.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведене теоретичне та експериментальне дослідження дало змогу зробити висновок про те, що забезпечення студентів ґрунтовними знаннями й практичними вміннями у ході оволодіння іноземними мовами неможливе без впровадження сучасних

комп'ютерних технологій, серед яких важливе місце займають електронні словники. Їх застосування у практиці викладання іноземної мови сприяє удосконаленню та урізноманітненню навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей, підвищенню мотивації до майбутньої професійної діяльності, а отже, забезпечує широке розкриття творчих здібностей усіх учасників освітнього процесу.

Аналіз досвіду організації навчання іноземної мови в ЗВО України, а також власного багаторічного досвіду свідчить про те, що зростаючі темпи комп'ютеризації в Україні і поява онлайн версій словників сприяють зростанню попиту на електронні словники, які дають можливість містити великий обсяг інформації і знаходити потрібне слово за лічені секунди, що нереально у випадку користування паперовим словником. Отже, популярність електронних словників не є безпідставною. Крім того, сучасні електронні словникові видання мають великий дидактичний потенціал, дають змогу ефективно вирішувати проблеми інформаційного забезпечення, контролю, корекції, діагностики знань та вмінь студентів, що опановують іноземні мови.

У ході проведеного дослідження подальшого розвитку набуло обґрунтування дидактичних можливостей електронних словників для розвитку чотирьох видів іншомовної мовленнєвої діяльності студентів немовних спеціальностей: 1) говоріння (озвучені слова і різні варіанти їх вимови, озвучені тексти словникових статей забезпечують правильну вимову, інтонацію і темп мовлення); 2) аудіювання (додавання медіафрагментів до ілюстративних частин текстового матеріалу допомагають легше зрозуміти і засвоїти нову лексику); 3) читання (швидкий пошук незрозумілого значення слова під час читання тексту на електронному носії інформації дає змогу користувачеві краще його усвідомити і запам'ятати більшу кількість слів); 4) письмо (швидкий вибір правопису потрібного слова або швидкий виклик усього набору слів зі значеннями, пов'язаними стосовно того чи іншого аспекту, дозволяє зекономити час).

З'ясовано, що сучасними студентами широко використовуються найновітніші електронні словники у ході виконання перекладу, оскільки це значною мірою економить час і не порушує концентрацію уваги на навчанні. Окрім того, поєднання текстової, аудіо- та відеоінформації з різних галузей знань сприяють поглибленню соціокультурних і професійних знань з іноземної мови, а наявність додатків з використанням зорових образів дає змогу легко розширювати словниковий запас.

Отримані нами результати проведеного дослідження підтвердили, що використання інноваційних засобів навчання повинно стати невід'ємним елементом підготовки фахівців у закладах вищої освіти, оскільки якісна іншомовна підготовка студентів лежить в основі їх майбутньої професійної діяльності. Водночас дослідження засвідчило, що систематичне використання електронних словників як одного з сучасних засобів навчання забезпечить поетапне набуття вмінь і навичок у говорінні, аудіюванні, читанні і письмі, а також у здійсненні перекладу, що тісно пов'язаний з усіма вищезазначеними видами іншомовної мовленнєвої діяльності. Це, безумовно, сприятиме підвищенню якості знань і наближенню національної системи освіти до загальноєвропейської.

У перспективах подальших досліджень вбачаємо удосконалення методики застосування електронних словників для розвитку всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності, а також виявлення експериментального впливу електронних словників на результати навчання іноземної мови студентів немовних спеціальностей. Також розглядаємо в перспективі широке залучення всіх учасників освітнього процесу до вивчення дидактичних можливостей електронних словників та їх використання в контексті засвоєння не лише іноземної мови, а й багатьох навчальних предметів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

[1] В. Е. Краснопольський, «Іншомовна підготовка студентів нефілологічних спеціальностей на основі створення і використання WEB-технологій», автореф. дис. докт. пед. наук, Східноукр. нац. ун-т ім. Волод. Даля, Київ, 2019.
[2] В. В Дубичинский, *Искусство создания словарей.* Харьков, Украина: Изд-во ХГПУ, 1994.
[3] О. В. Іванова, *Основи укладання галузевих глосаріїв.* Київ, Україна: ЦП «Компринт», 2016.
[4] В. Н. Сергеев, *Словари – наши друзья и помочники.* Москва, Россия: Просвещение, 1984.
[5] J. Harmer, *The Practice of English Language Teaching.* Harlow, England: Pearson Education Limited, 2010.
[6] І. Костікова, «Упровадження електронних словників у процесі навчання англійської мови», *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, № 2 (76), с. 3-13, 2018.
[7] V. E. Krasnopolskyi, «Dictionary as means of foreign language training students at Ukrainian non- linguistic tertiary schools», *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, № 6 (69), с. 87-100, 2015.
[8] О. О. Герасимчук, *Технології електронного навчання*. Луцьк, Україна : РВВ ЛДТУ, 2008.
[9] О. С. Іванова, П. М. Заєць, та Д. В. Кононова, «Використання електронних словників для перекладів на заняттях англійської мови», in *Proc. 12th Int. youth conf. Perspectives of science and education,* New York, USA, 2019, p. 351-355.
[10] Ю. Калимон, «Комп'ютерна лексикографія: виклики та перспективи», *Актуальні питання іноземної філології,* № 10, с. 112-118, 2019.
[11] С. І. Лендау, *Словники: мистецтво та ремесло лексикографії.* Київ, Україна: К.І.С., 2012.
[12] С. В. Помирча, та І. Р. Пучков, «Електронні словники з української мови як засіб формування лексикографічної компетентності майбутніх учителів початкової школи», *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 59, № 3, с. 103-113, 2017.
[13] Т. Є. Шевченко, та Н. Ю. Етенко, «Сучасні форми словникової продукції: український онлайновий Сегмент», на *XVIII Міжн. наук.- практ. конф. Короленківські читання 2015 «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку»,* Харків, 2016, с. 68-70.
[14] В. А. Широков та ін., *Лінгвістичні та технологічні основи тлумачної лексикографії.* Київ, Україна: Довіра, 2010.
[15] И. В. Борисова, «Электронные словари и переводчики на занятиях по иностранному языку в неязыковом вузе», *Вестник Воронежского государственного университета. Лингвистика и межкультурная коммуникация*, № 2, с. 168-172, 2017.
[16] Л. В. Горбатюк, Н. В. Кравченко, Г. М. Алексєєва, та Т. С. Розумна, «Мобільні додатки як засоби формування іншомовної лексичної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей», *Інформаційні технології і засоби навчання*, т. 74, № 6, с. 150-164, 2019.
[17] Н. А. Серегина, и О. Е. Елисеева, «Использование сетевого словаря РКИ для студентов-медиков», *Сборник науч. ст. Карповские научные чтения,* № 10, с. 208-212, 2016.
[18] В. В. Кирикилиця, та О. П. Яциняк, *Англійська мова з використанням словників для студентів хімічного факультету.* Луцьк, Україна: «Вежа-Друк», 2016.
[19] Є. Спіцин, та В. Кирикилиця, «Перспективи використання словникової технології навчання в освітньому просторі вищої школи», *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка,* № 1, с. 70-76, 2015.
[20] V. Kyrykylytsia, «Effective foreign language training through educational technology with the use of Dictionaries», *Advanced Education. Education*, is. 8, p. 41-48, 2017.
[21] К. О. Галацин, та А. П. Хом'як, «Аспекти мовленнєвої діяльності в іншомовному спілкуванні студентів вищих навчальних закладів», *Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка,* № 5, с. 24-29. 2015.
[22] С. А. Ламзин, «О видах речевой деятельности в обучении иностранным яыкам», *Вестник Рязанского государственного университета имени С. А. Есенина,* № 33, с. 19-30, 2011.
[23] С. Ю. Ніколаєва та ін., *Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах*. Київ, Україна: Ленвіт, 1999.
[24] Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін., *Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах.* Київ, Україна: ВЦ «Академія», 2010.
[25] Н. Станкевич, «Види мовленнєвої діяльності в аспекті лінгводидактики», *Теорія і практика викладання української мови як іноземної,* вип. 2, с. 40-47, 2007.
[26] Л. Рабійчук, та Н. Завідонова, «Особливості навчання іншомовного писемного мовлення у вищих навчальних закладах», *Збірник наук. праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки,* № 3 (10), с. 273-284, 2017.
[27] M. Fučeková, and R. Metruk, «Developing English skills by means of mobile applications», *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 66, no. 4, pp. 173-185, 2018. (in English)
[28] МОН України (2015, Бер. 11). *Лист № 1/9-120, Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін.* [Електронний ресурс]. Доступно: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46343/.

[29] В. В. Кирикилиця, «Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками», дис. канд. пед. наук, Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. Луцьк, 2013.
[30] Ж. А. Голикова, *Перевод с английского на русский.* Москва, Россия: Новое знание, 2004.

Матеріал надійшов до редакції 27.01.2020 р.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ СЛОВАРЕЙ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Спицын Евгений Сергеевич
кандидат педагогических наук, профессор, профессор кафедры педогогики
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
ORCID ID 0000-0001-8385-4789
spizin.evg@gmail.com

Кирикилица Валентина Васильевна
кандидат педагогических наук, доцент,
доцент кафедры иностранных языков естественно-математических специальностей
Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина
ORCID ID 0000-0002-0663-7462
valentina.kirikilica @ gmail.com

Аннотация. В статье раскрыты пути применения инновационных технологий обучения, среди которых особое место принадлежит электронным словарям, для обеспечения качественной иноязычной подготовки студентов неязыковых специальностей высших учебных заведений. Охарактеризованы преимущества электронных словарей над их традиционными аналогами: эффективная система поиска, многофункциональность, актуальность, динамичность, большой объем словарной базы, вариативность, универсальность. Указано на ряд функций электронных словарей: мгновенный поиск, быстрое копирование, аудиозапись, распознавание речи, полезные определения, наличие лингвовариантов, иллюстрации примеров употребления слов, мультимедиа-приложения. Описаны основные разновидности электронных словарей: онлайн, словари-программы, терминологические базы данных, портативные, карманные, переносные, мобильные. Подробно рассмотрены характеристики электронного словаря Oxford Dictionary of English, которым студенты неязыковых специальностей Восточноевропейского национального университета имени Леси Украинки успешно пользуются на практических занятиях и во время самостоятельной работы. Проанализированы дидактические возможности электронных словарей для развития четырех видов речевой деятельности (слушание, чтение, говорение, письмо) и перевода. Разработаны методические рекомендации по использованию электронных словарей в различных видах речевой деятельности. Представлено сравнение результатов анкетирования студентов неязыковых специальностей и преподавателей по частоте использования электронных словарей в процессе изучения иностранного языка в течение 2008/2010 у. гг. и 2018/2019 у. г., а также результаты опроса студентов неязыковых специальностей по частоте использования словарей при чтении текста, выполнении упражнений на развитие письменных и разговорных навыков, аудировании (просмотре видео), выполнении перевода. Обоснована целесообразность внедрения электронных словарей в процесс изучения иностранного языка студентами неязыковых специальностей. Охарактеризованы основные проблемы использования электронных словарей в условиях образовательного процесса высших учебных заведений.

Ключевые слова: электронные словари; студенты неязыковых специальностей; иноязычная речевая деятельность; чтение; говорение; аудирование; письмо; перевод.

DIDACTIC POSSIBILITIES OF ELECTRONIC DICTIONARIES USAGE FOR THE DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE SPEECH ACTIVITY OF THE STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALITIES

Yevgenii S. Spitsyn
PhD of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Pedagogy Department
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-8385-4789
spizin.evg@gmail.com

Valentyna V. Kyrykylytsia
PhD of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Foreign Languages Department for Natural Sciences and Mathematics
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-0663-7462
valentina.kirikilica @ gmail.com

Abstract. The article describes the ways of applying innovative teaching technologies, among which a special place belongs to electronic dictionaries, for providing high-quality foreign language training of the students of non-linguistic specialties of higher educational institutions. The advantages of electronic dictionaries over their paper counterparts have been characterized: effective search system, multifunctionality, topicality, dynamism, large volume of dictionary base, variability, versatility. A number of functions of electronic dictionaries have been indicated: quick searching, fast copying, audio recording, language recognition, useful definitions, availability of linguistic variants, illustration of word usage examples, multimedia applications. The basic types of electronic dictionaries have been described: on-line, dictionary-programs, terminological databases, portable, pocket, mobile ones. The characteristics of Oxford Dictionary of English, which students of non-linguistic specialties of Lesya Ukrainka Eastern European National University successfully use at their classroom lessons and during independent work, have been considered in detail. Didactic possibilities of electronic dictionaries for the development of the four types of speech activity (listening, reading, speaking, writing) and translation have been analyzed. Methodological tips for using electronic dictionaries in various types of speech activity have been developed. The comparison of the survey results conducted for non-linguistic specialties students and their teachers regarding the frequency of electronic dictionaries usage in the process of learning a foreign language during 2008/2010 and 2018/2019 academic years has been presented, as well as the survey results conducted for non-linguistic specialties students on the frequency of dictionaries usage in reading the text, doing exercises for developing writing and speaking skills, listening (watching videos), doing translation. The necessity of introduction of electronic dictionaries in the process of learning a foreign language by the students of non-linguistic specialties has been justified. The main problems of electronic dictionaries usage in the educational process of higher educational institutions have been characterized.

Keywords: electronic dictionaries; students of non-linguistic specialties; foreign language speech activity; reading; speaking; listening; writing; translation.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

[1] V. E. Krasnopolskyi, «Foreign language training of non-philological students based on creation and use of WEB technologies», avtoref. dys. dokt. ped. nauk, Skhidnoukr. nats. un-t im. Volod. Dalia, Kyiv, 2019. (in Ukrainian)
[2] V. V. Dubichinskiy, *The art of creating dictionaries.* Kharkov, Ukraina: Izd-vo KhGPU, 1994. (in Russian)
[3] O. V. Ivanova, *Fundamentals of compiling specialized glossaries.* Kyiv, Ukraina: TsP «Komprynt», 2016. (in Ukrainian)
[4] V. N. Sergeyev, *Dictionaries – our friends and assistants.* Moskwa, Rossiya: Prosveshcheniye, 1984.(in Russian)
[5] J. Harmer, *The Practice of English Language Teaching.* Harlow, England: Pearson Education Limited, 2010. (in English)
[6] I. Kostikova, «Introduction of electronic dictionaries in the English language learning process», *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*, no. 2 (76), pp. 3-13, 2018. (in Ukrainian)

[7] V. E. Krasnopolskyi, «Dictionary as means of foreign language training students at Ukrainian non- linguistic tertiary schools», *Dukhovnist osobystosti: metodologiia, teoriia i praktyka*, no. 6 (69), pp. 87-100, 2015. (in English)
[8] O. O. Herasymchuk, *E-learning technologies*. Lutsk, Ukraina : RVV LDTU, 2008. (in Ukrainian)
[9] O. S. Ivanova, P. M. Zaiets, and D. V. Kononova, «Use of electronic dictionaries for translation at English classes», in *Proc. 12th Int. youth conf. Perspectives of science and education,* New York, USA, 2019, pp. 351-355. (in Ukrainian)
[10] Yu. Kalymon, «Computer lexicography: challenges and perspectives», *Aktualni pytannia inozemnoi filolohii*, no. 10, pp. 112-118, 2019. (in Ukrainian)
[11] S. I. Landau, *Dictionaries: the art and craft of lexicography.* Kyiv, Ukraine: K.I.S., 2012. (in Ukrainian)
[12] S. V. Pomyrcha, and I. R. Puchkov, «Electronic dictionaries in Ukrainian as a mean of forming lexicographical competence of future primary school teachers», *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 59, no. 3, pp. 103-113, 2017. (in Ukrainian)
[13] T. Ye. Shevchenko, and N. Yu. Etenko, «Modern forms of dictionary products: Ukrainian online Segment», in *Proc. 18th Int. scient. pract. conf. Korolenko reading 2015 «Libraries, archives, museums: innovational models of development»*, Kharkiv, 2016, pp. 68-70. (in Ukrainian)
[14] V. A. Shyrokov, et al., *Linguistic and technological fundamentals of interpretative lexicography.* Kyiv, Ukraina: Dovira, 2010. (in Ukrainian)
[15] I. V. Borisova, «Electronic dictionaries and translators at foreign language lessons in non-linguistic higher educational establishments», *Vestnik Voronezhskogo gossudarstvennogo universiteta. Lingvistika i mezhkulturnaya kommunikatsiya*, no. 2, pp. 168-172, 2017. (in Russian)
[16] L. V. Horbatiuk, N. V. Kravchenko, H. M. Aleksieieva, and T. S. Rozumna, «Mobile applications as a means of foreign language lexical competence formation of non-philological specialties' students», *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 74, no. 6, pp. 150-164, 2019. (in Ukrainian)
[17] N. A. Seriogina, and O. Ye. Yeliseyeva, «Using the RKI online dictionary for medical students», *Sbornik nauch. st. Karpovskiye nauchnyie chteniya*, no. 10, pp. 208-212, 2016. (in Russian)
[18] V. V. Kyrykylytsia, and O. P. Yatsyniak, English with Dictionaries Use for the Students of Chemistry. Lutsk, Ukraine: «Vezha-druk», 2016. (in English)
[19] Ye. Spitsyn, and V. Kyrykylytsia, «The prospects for dictionary technology usage in the educational environment of higher school», *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohika*, no. 1, pp. 70-76, 2015. (in Ukrainian)
[20] V. Kyrykylytsia, «Effective foreign language training through educational technology with the use of Dictionaries», *Advanced Education. Education*, is. 8, pp. 41-48, 2017. (in English)
[21] K. O. Halatsyn, and A. P. Khomiak, «Aspects of speech activity in foreign language communication of the students of higher educational institutions», *Visnyk NTUU «KPI». Filologiia. Pedahohika*, no. 5, pp. 24-29, 2015. (in Ukrainian)
[22] S. A. Lamzin, «About the types of speech activity in teaching foreign languages», *Vestnik Riazanskogo gossudarstvennogo universiteta imeni S. A. Yesenina*, no. 33, pp. 19-30, 2011. (in Russian)
[23] S. Yu. Nikolaieva et al., Methodology of teaching foreign languages in secondary educational institutions. Kyiv, Ukraina: Lenvit, 1999. (in Ukrainian)
[24] L. S. Panova, I. F. Andriiko, S. V. Tezikova, et al., Methodology of teaching foreign languages in general educational institutions. Kyiv, Ukraina: VTs «Akademia», 2010. (in Ukrainian)
[25] N. Stankevych, «Types of speech activity in the aspect of linguodidactics», *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*, is. 2, pp. 40-47, 2007. (in Ukrainian)
[26] L. Rabiichuk, and N. Zavidonova, «Peculiarites of teaching a foreign language writing in higher educational institutions», *Zbirnyk nauk. prac Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Pedahohichni nauky*, no. 3 (10), pp. 273-284, 2017. (in Ukrainian)
[27] M. Fučeková, and R.Metruk, «Developing English skills by means of mobile applications», *Information Technologies and Learning Tools*, vol. 66, no. 4, pp. 173-185, 2018. (in English)
[28] MON Ukraine (2015, Mar. 11). *Letter № 1/9-120, On the organization of the study of humanities.* [Online]. Available: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/46343/. (in Ukrainian)
[29] V. V. Kyrykylytsia, «Activation of knowledge and cognitive activity of non-linguistic specialties' students in the process of working with dictionaries», dys. kand. ped. nauk, Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky. Lutsk, 2013. (in Ukrainian)
[30] Zh. A. Golikova, *Learn to translate by translating from English into Russian.* Moskva, Rossiya: Novoye znaniye, 2004. (in Russian)

(cc) BY-NC-SA

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.